

Posudek dizertační práce

Pracoviště: Ústav románských studií Filozofické fakulty UK, Praha

Název práce: *Alteracia ako produktívny spôsob tvorenia slov v taliančine*

Doktorand: Mgr. Roman Sehnal

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Štichauer, Ph.D.

Rozsah: 176 stran + bibliografie

Tématem předkládané dizertační práce je tvoření slov v italštině pomocí specifického derivačního postupu nazývaného *alterace*. Jde o převážně sufixální derivaci, která nemění kategorii slova a nezasahuje primárně do referenční sémantiky báze, ale upravuje význam báze na úrovni kvantitativní (augmentativnost – deminutivnost) a kvalitativní (hodnotící a emocionální složka).

Pan Mgr. Sehnal si v úvodu své práce vytkl tři cíle (s. 1-4). Prvním z nich je teoreticky vymezit derivaci a alteraci v italštině na pozadí teoretických prací z italské a slovanské lingvistiky. Druhým cílem je ukázat, že citová a expresivní složka alterovaných slov je teoreticky takřka nepostižitelná. Posledním, praktickým cílem je excerpovat co největší množství alterátů z krásné literatury, denního tisku, jazykových korpusů a slovníků.

Pro teoretické vymezení pojmu alterace prostudoval autor značné množství prací (Dardano, Serianni, Satta, Gabrielli, aj.) a shromáždil nemálo argumentů, avšak vlastní syntéza z práce nevyplývá příliš jasně. Alterace jistě patří zejména do oblasti sufixace, ale autor se patrně ztotožňuje s Claudiem Iacobinim (cit. s. 18) v tom, že alterační mohou být i některé prefixy, naopak nesouhlasí asi s Iacobiniho tezí, podle níž budou alteračními procesy také prostředky perifrastické a reduplikační – soudíme tak podle toho, že kapitola o prefixační alteraci v práci figuruje (s. 164 a další), zatímco perifrastickými a reduplikačními procesy se autor blíže nezabýval. Vymezení alterační sufixace vůči sufixaci slovotvorné (s. 19) je provedeno adekvátně s použitím tradičních argumentů (existence vhodné báze, neměnnost slovnědruhové kategorie, možnost rekurzivní alterace několika sufixy), kdežto vymezení alterační prefixace vůči prefixaci slovotvorné v práci postrádáme. Otázku případného zařazení alteračních procesů do širěji pojaté „slovotvorby“ (s. 19-25) řeší autor velmi prakticky, lexikograficky: alteráty jsou novými lexikálními jednotkami podobně jako deriváty, ale na rozdíl od derivátů si nezaslouží vlastní slovníkové heslo.

Sémantické principy alterace zahrnují podle autora tři typy významů: kvantitativní význam na ose augmentativnost – deminutivnost (do jisté míry „objektivní“), dále hodnotící význam na ose eufemizmy – disfemizmy a konečně význam expresivní. Také zde autor přináší mnoho argumentů – tentokrát především od slavistických autorů – avšak vlastní syntézy musíme hledat opět mezi řádky. Pokud jde o expresivitu, zde autor správně podotýká, že pravé alteráty (tj. nikoli jejich nepravá homonyma) nejsou nikdy stylově neutrální, ale vždy mají expresivní / emocionální náboj (s. 32); stejné stanovisko zastává i L. Merlini Barbaresì (2004). Hodnotící význam se pak podle autora vyvinul jako sekundární významová složka původního augmentativního, resp. deminutivního významu.

Vzájemný vztah mezi popsányými třemi složkami alteračních významů je poměrně komplikovaný: tradiční rovnice augmentativní = disfemické, resp. deminutivní = eufemické podle autora neplatí absolutně a je záležitostí mnoha faktorů, zejm. významu báze (např. u názvů povolání platí rovnice přesně opačná, viz str. 37-38), jazykového a situačního kontextu, aj. Hodnotící významy zas automaticky vnášejí do výrazu expresivní napětí, čímž se předchozí dvě významové složky propojují se třetí.

Podstatnou část práce tvoří detailní analýzy jednotlivých alteračních sufixů a prefixů, k nimž autor shromáždil velké množství vlastních excerpt. Tyto analýzy ukazují na velmi dobrou znalost praktické italštiny a jistou lexikografickou praxi autora (sebraný materiál jistě může přínosně obohatit překladové italsko-slovenské slovníky). Pozitivně hodnotíme velmi pečlivý a detailní přístup k jednotlivým excerptům, kde autor bere v úvahu danou komunikační situaci i stylovou rovinu a systematicky navrhuje překlad příkladu včetně celého mikrokontextu do slovenštiny. Práce tak dostává také komparativní charakter, neboť si autor všímá, kdy jsou syntetické alterační prostředky dostupné i ve slovenštině a kdy nikoli. Slabou stránkou je zde opět chybějící syntéza a zobecnění: chybí celkový přehled afixů, přehled jejich funkcí a spojitelnosti s bázemi, resp. kvantitativní vymezení výskytů pro jednotlivé funkce. Dochází-li pak autor k závěru, že oblast alterace je velmi nepravidelná a teoretická lingvistika její adekvátní popsání zejm. po sémantické stránce neumožňuje (s. 175-176), nabízí se otázka, zda není tato kapitulace do jisté míry vynucena málo metodickým postupem výzkumu.

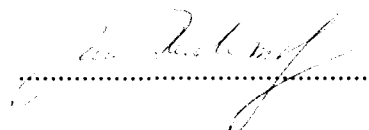
Po metodologické stránce postrádáme v předkládané práci krom výše uvedeného také diachronní ohraničení excerptovaného materiálu. V úvodní kapitole (s. 8-12) autor naznačuje, že se jeho výzkum zaměří na aktuální neologizmy (např. s. 11: „aktualne neologizmy sufixálnej derivácie“), avšak blíže tyto neologizmy na diachronní ose nespecifikuje. Mezi uvedenými příklady neologizmů pak ojediněle najdeme i lexémy staršího data (např. *sovrattassa* na s. 12, doložené podle De Maurova slovníku GRADIT již r. 1802). Otázkou také je, nakolik autor významy jednotlivých alterátů ověřoval ve slovnících či jiných zdrojích, neboť v práci toto neuvádí. Při konzultaci slovníků pak u některých alterátů najdeme jiné významy, než jaké zmiňuje autor.¹ Důležitým metodologickým nedostatkem je také fakt, že autor nezohlednil několik klíčových studií W. Dresslera a L. Merlini Barbaresi, na nichž se zakládá syntetizující kapitola o alteraci v díle *Formazione delle parole in italiano* (v práci citováno jako Barbaresi, 2004). S ohledem na název předkládané práce bychom očekávali, že výzkum se zaměří mj. i na produktivitu jednotlivých prostředků. Tento aspekt zkoumání vč. teoretického pojetí produktivity však práci chybí (kromě stručné poznámky po čarou na s. 92). V hodnocení produktivity jednotlivých sufixů autor patrně čerpá ze sekundární literatury či z vlastního odhadu.

Závěr

Autor přiměřeným způsobem naplnil cíle, které si v úvodu svého výzkumu stanovil. Práce obsahuje některé metodologické nedostatky a nepřináší nové teoretické poznatky o zkoumaných jevech. Tyto nedostatky jsou vyváženy množstvím původních lexikografických excerpt, které jsou adekvátně analyzovány a popsány.

Předkládaná práce odpovídá standardům kladeným na dizertační práci a doporučuji ji proto k obhajobě.

V Českém Krumlově 11. srpna 2008

PhDr. Jan Radimský, Ph.D.

¹ Např. pro výraz *tormentone* překládaný jako *mediální trhák* (s. 11) uvádí GRADIT ještě další významy (velká starost, stravující vášeň, komická scénka či vtip a druh larvy); lexém *ricciolone* hodnotí stejný zdroj jako toskanismus s významem *vlasatý muž* (žert.), zatímco R. Sehnal (s. 11) mu přisuzuje význam *mladík rebelující proti konvencím správáním, oblečením, hustou hřívou*.